

Doktori (*Ph.D.*) értekezés tézisei

**Egyidejű spektroelektrokémia és *in situ* vezetésmérési
technika magvalósítása és alkalmazása a vezető polimerek
redoxi átalakításainak vizsgálatára**

Tóth Péter Sándor

Témavezető:

Dr. Visy Csaba

egyetemi tanár

Kémia Doktori Iskola

Szegedi Tudományegyetem

Természettudományi és Informatikai Kar

Fizikai Kémiai és Anyagtudományi Tanszék

Szeged, 2012

1. Előzmények, célkitűzések

A műanyagokat polimerizációval monomer egységekből állítják elő. Ezek a mesterségesen előállított polimerek az elektromos vezetés szempontjából alapvetően szigetelő tulajdonságúak.

1977-re tehető a vezető polimerek felfedezése, kidolgozása, amikor bebizonyosodott, hogy ezen speciális műanyagok fajlagos vezetése változtatható az oxidációs állapotuk hangolásával. A vezető polimerek iránt mutatkozó tudományos érdeklődés a felfedezésük után 35 évvel is széles körű, és nagy lendülettel folyik, mind a vezetés kialakulásának mechanizmus kutatása irányában, mind ezen anyagok felhasználási területein.

A vezető polimerek vizsgálata során a szerkezeti tulajdonságokat spektroszkópiai módszerekkel: ultraibolya-látható és közeli infravörös (UV-Vis-NIR), Raman, FT-IR határozhatjuk meg. Ezen anyagok névadó tulajdonságuk vizsgálatára ac impedancia (váltóáramú körben mérhető ellenállás) spektroszkópiai méréseket (EIS) és egyidejű (*in situ*), vagy *ex situ* vezetésmérési vizsgálatokat alkalmaznak. A polimerminta tömegének változására kvarckristály mikromérleget (QCM) használhatunk.

A fent említett technikák segítségével az elektrokémiától független információk nyerhetők a vizsgált rendszerről. Ezeket alkalmazva egyidejűleg, egyazon mintán valamilyen elektrokémia módszerrel kombinálva kapjuk az *in situ* elektrokémiai technikákat. Újabban arra is egyre több példa található az irodalomban, hogy két *in situ* technikát egyidejűleg alkalmaznak a polimerizációk közben, illetve a vizsgálatok alatt.

A doktori munka kezdetén azt a célt tűztük ki, hogy *in situ* UV-Vis-NIR spektroelektrokémiai és *in situ* váltóáramú vezetésmérési vizsgálatokat végezzünk az elektromosan vezető polimereken. Az általunk összeállított kombinációval egyazon polimer film redoxi átalakítása közben kétféle független információt kapunk a rendszer vezetésének és a spektrális átalakulásának változásáról. Az így kapott önálló információkat a közös elektrokémiai vezérlés miatt korreláltathatjuk egymással.

Munkám célja volt, hogy az egyidejű kombinált mérés technika segítségével meghatározzuk, hogy a monokation/polaron, vagy a dikation/bipolaron töltéshordozó a felelős a vezetés kifejlődéséért. Ezekben a filmekben végbemenő ioncsere folyamatokat *in situ* elektrokémiai kvarckristály mikromérleg (EQCM) segítségével követtük. Meg kívántuk mutatni, milyen összefüggésben áll a vezető polimerekben a töltéshordozók megjelenése és az így kialakult pozitív töltéstöbblet kompenzációjakor fellépő ionok mozgásának megindulása.

2. Kísérleti rész

Az elektrokémiai méréseinket minden esetben egy klasszikus három elektródos elektrokémia cellában végeztük egy potenciosztát-galvanosztát (AUTOLAB, PGSTAT 302) által. A referenciaelektród minden esetben egy Ag/AgCl/ 3M NaCl elektród volt, melynek potenciálja +0,210 V a standard hidrogén elektródhoz (SHE) viszonyítva.

Az elektrokémia kvarckristály mikromérleggel történő mérések során a munkaelektród egy kvarc kristályra leválasztott Au ($f_0=6$ MHz), illetve egy másik kvarc kristályon lévő Au ($f_0=10$ MHz) réteg volt. A mérésekhez kétféle készüléket használtunk, az AUTOLAB saját EQCM-Oscillátor modulját, illetve egy EQCM 5510 (Institute of Physical Chemistry, Warsaw, Poland) típusú készüléket. Az Autolab EQCM rendszert ólom leválasztásával kalibráltuk, a kalibrációs állandó, melyet integrális érzékenységnak is neveznek (C_f) -5,04 ng/Hz. Az Au réteggel bevont kvarckristály átmérője 1,36 cm, a tényleges Au munka elektród felszíne 0,352 cm². A másik Au réteggel bevont kvarckristály átmérője 1,40 cm, a tényleges Au munka elektród felszíne 0,196 cm². Az EQCM 5510 rendszert ezüst leválasztásával kalibráltuk, a kalibrációs állandó -0,86 ng/Hz.

Az általunk kiépített és alkalmazott egyidejű kombinált mérés technika alapvetően két részből áll, az *in situ* UV-Vis-NIR spektroelektrokémiai, illetve az *in situ* vezetésmérési vizsgálatokból. Az *in situ* váltóáramú vezetésmérést egy Stanford SR830 típusú fázisérzékeny erősítő (Lock-in amplifier) készülék és egy Elektroflex EF497 típusú vezetésmérő egység segítségével végeztük el. Ezek az AUTOLAB, PGSTAT 302 típusú potenciosztáttal vannak összekapcsolva. A háromelektródos elektrokémia cella a HP 8453A típusú UV-Vis-NIR spektrofotométer mérőegységében található 2 cm-es küvettában helyezkedik el. A kombinált mérésekhez egy speciális mintázattal nyomtatott, ITO-réteggel bevont üvegelektrodot használtunk, a spektrumokat 350-1100 nm hullámhossz tartományon regisztráltuk.

Az infravörös spektroszkópiai és az energiadiszipatív spektroszkópia mikroanalitikai mérésekhez a polimer filmeket Pt elektrodokra választottuk le.

A kronoamperometriai mérés technikát a polimer filmek leválasztására, illetve a polimer filmek adott oxidációs állapotának beállítására használtuk. A potenciosztatikus leválasztás után a filmeket ciklikus voltammetriával vizsgáltam.

2.1. Táblázat A vizsgált oldatok összetétele és az alkalmazott rövidítések.

monomer	vezetőső	a rendszer rövidítése
0,01 M EDOT	0,05 M SDS, 0,03 M PIPESH ₂ , 0,1 M PIPESNa ₂ vízben	pEDOT/SDS, PIPES/víz
0,1 M OT	0,1 M Et ₄ NPF ₆ acetonitrilben	pOT/Et ₄ NPF ₆ /AN
0,1 M TBA	0,1 M Bu ₄ NBF ₄ acetonitrilben	pTBA/Bu ₄ NBF ₄ /AN
0,1 M TAA	0,1 M Bu ₄ NBF ₄ acetonitrilben	pTAA/Bu ₄ NBF ₄ /AN
0,1 M OT	0,1 M Bu ₄ NBF ₄ acetonitrilben	pOT/Bu ₄ NBF ₄ /AN
0,01 M EDOT	0,05 M Bu ₄ NCI vízben	pEDOT/Bu ₄ NCI/víz
0,01 M EDOT	0,1 M cetyl-Me ₃ NCI vízben	pEDOT/cetil-Me ₃ NCI/víz
0,01 M EDOT	0,05 M Bu ₄ NF vízben	pEDOT/Bu ₄ NF/víz
0,01 M EDOT	0,05 M SDS vízben	pEDOT/SDS/víz
0,01 M EDOT	0,025 M Bu ₄ NBF ₄ vízben	pEDOT/Bu ₄ NBF ₄ /víz
0,1 M HT	0,1 M Et ₄ NPF ₆ acetonitrilben	pHT/Et ₄ NPF ₆ /AN
0,1 M MT	0,1 M Et ₄ NPF ₆ acetonitrilben	pMT/Et ₄ NPF ₆ /AN

A 2.1. táblázatban bemutatom a mérések során alkalmazott oldatösszetételeket. A táblázat első oszlopa tartalmazza a monomerek koncentrációit, a második oszlop a vezetősók koncentrációit, a harmadik oszlop pedig a jelöléseket, ezeket a rövidítéseket használtam a filmek, rendszerek említésekor. A polimerizáció során különféle potenciálokat alkalmaztunk: a poli(3,4-etilén-dioxi-tiofén) (pEDOT) filmek esetén +1,1 V, +1,2 V, +1,3 V; míg a 3-szubsztituált politiofénéknél +1,7 V. A poli(tiofén-3-ecetsav) (pTAA) és a poli(tiofén-3-butánsav) (pTBA) vékony rétegeket +2,5 V és +2,3 V potenciálon választottuk le.

3. Új tudományos eredmények

T.1. A vezető polimerek leválasztása a speciális ITO felületű elektródra

Első lépésben a méréseink során alkalmazott speciális ITO elektród felületére sikerrel választottunk le pEDOT filmet. A vezetés függvényében az abszorbancia változását a három karakterisztikus hullámhosszon vizsgáltuk: a redukált/semleges (560 nm), a monokation/polaron (770 nm) és dikation/bipolaron (970 nm) forma. Megfigyeltük mindhárom hullámhosszon az anyagfajták növekedését. A polimerizáció alatt a három szegmens viselkedése a film vezetésének kialakulása szempontjából nem elkülöníthető, mivel mind a három hullámhosszon a vezetés függvényében vett abszorbancia növekedését tapasztaltuk.

T.2. A kombinált technika alkalmazása a redoxi átalakulás részleteinek felderítésére

2.1. Munkánk első fázisában a pEDOT filmeket tanulmányoztuk. Megvizsgáltuk a redoxi átalakítás alatt az anyagfajták abszorbanciájának változását. Az oxidációs/redukációs átalakítás során egyértelműen elkülönítettük az anyagfajták megjelenésének, illetve átalakulásának viselkedését.

2.2. A vezető állapot kifejlődése során két különböző töltéshordozót tudunk azonosítani. Annak érdekében, hogy meghatározzuk, melyik oxidált állapotban lévő forma felelős a vezető polimerekben a vezetés kialakulásáért az oxidáció alatt, a két *in situ* technika kombinálásával a spektrális és a vezetési változásokat egymás függvényében vizsgáltuk.

T.3. A vezetés kifejlődése és a töltéshordozók kialakulása közti kapcsolat kimutatása

3.1. Annak érdekében, hogy kimutassuk a kialakuló töltéshordozók és a vezetés kapcsolatát, azaz hogy melyik szegmens felelős a vezetés kialakulásáért, megvizsgáltuk az anyagfajták abszorbanciájának időbeni változását, ami a Lambert-Beer törvény értelmében az anyagfajták koncentrációjának változásával, azaz képződési/fogyási sebességükkel arányos. A vezetés változásának és az abszorbancia változás sebességének egymás függvényében való ábrázolásakor egyértelművé vált a két töltéshordozó megjelenése közti különbség.

3.2. Vizsgálataink során két eset derült ki: a pEDOT/SDS, PIPES/víz rendszer redoxi átalakítása alatt a monokation/polaron felelős a vezetés kialakulásért, míg a vizsgálatok körébe bevont pOT/Et₄NPF₆/AN filmben lejátszódó oxidáció során a vezetés növekedését a dikation/bipolaron töltéshordozó kialakulásával tudtuk korrelációba hozni.

T.4. A monomerek és oldószerek hatása a vezető állapot kifejlődésére

Különböző rendszerek szisztematikus vizsgálatát hajtottuk végre, többféle monomert és oldószert alkalmazva. A kiterjesztett vizsgálatok során arra kerestünk választ, hogyan hatnak ezek a paraméterek a töltéshordozóknak a vezetés kialakulásában betöltött szerepére. A pTBA/Bu₄NBF₄/AN, pTAA/Bu₄NBF₄/AN, pOT/Bu₄NBF₄/AN és pOT/Et₄NPF₆/AN rendszerek esetében azt találtuk, hogy a vezető állapot kifejlődése a dikation/bipolaron töltéshordozó megjelenéséhez köthető.

T.5. A Cl⁻ ion és a poli(3,4-etilén-dioxi-tiofén) közötti speciális viselkedés kimutatása

5.1. Méréseink során az irodalomban leírtakkal ellentétes viselkedést figyeltünk meg, a pEDOT/Bu₄NCl/víz rendszer esetén. A kis, mozgékony Cl⁻ anion oxidáció alatti beáramlása helyett a Bu₄N⁺ kation mozgására utaló viselkedést figyeltünk meg. Az elektrokémiai kvarckristály mikromérleg segítségével kapott eredmények egyértelműsítették, hogy a Cl⁻ ion beépült a pEDOT rétegbe.

5.2. A Tartui Egyetemen kooperációban végzett elméleti kémiai számítások megerősítették, hogy öt EDOT monomerből álló egységenként egy Cl atom kovalens kötéssel kapcsolódik az egyik monomerben lévő kén atom melletti C atomhoz. A C-Cl kovalens kötések kimutatására infravörös spektroszkópiát alkalmaztunk.

T.6. A Cl⁻ ion beépülése a pEDOT filmbe

6.1. Az infravörös spektrumokon látható sávok tanulmányozásával megerősítettük az elméleti számítások következtetéseit, hogy a halogén atomok (Cl) beépültek a filmbe, és kovalens kötéssel kapcsolódnak a polimer lánc EDOT egységeiben lévő C atomokhoz. Hasonló viselkedést találtunk a Bu₄NF jelenlétében készített filmek esetében is.

6.2. EDX elem analitikai módszerrel igazoltuk a Cl⁻ ion beépülését. A vezető polimer rétegeket különböző oxidációs állapotban vizsgálva egyértelműen bebizonyosodott, hogy a rétegben lévő S és a Cl aránya állandó, átlagosan 5,65 érték.

6.3. A film redoxi kapacitásának csökkenése alapján pontosan következik, hogy a konjugáció mértéke csökkent, mivel a C atomok hibridizációja sp³ állapotba került, mert a Cl atomokkal kovalens kötést létesítettek, ami a Cl⁻ ionok egy részének a polimer filmbe történő végleges beépülését jelenti. A klorid ionok mintegy harmada tartja csak meg a töltését, a semleges filmbe ezt a beépülő kationok kompenzálják. A redoxi transzformáció során a filmbe kialakuló pozitív töltések hatására a kationok kiáramlása figyelhető meg.

6.4. A pEDOT/Bu₄NCl/víz rendszerben a monokation/polaron kismértékű megjelenése azonnali vezetésnövekedést eredményez.

Ezen eredmények alapján arra következtettünk, hogy alapvető összefüggés van a vezetés kialakulásáért felelős töltéshordozó és a vezetősót alkotó ionok mozgása/áramlása között.

T.7. A vezető állapot kialakulása és a kationok, illetve anionok mozgásának vizsgálata

7.1. A kombinált technika alkalmazásával kapott eredmények a vezető polimerekben kialakuló töltéshordozókra, illetve ezen anyagfajtáknak a vezetés kifejlődésében betöltött szerepére következtettünk, mely szorosan összefügg a filmben lejátszódó töltéskompenzációs folyamatok miatt végbemenő anionok/kationok ki- és beáramlásával. Az EQCM mérések eredményeinek figyelembe vételével a töltéshordozók kialakulása, az így létrejött pozitív töltések kompenzációja és a vezető állapotba jutás kifejlődése közti kapcsolat megadható.

Ha az oxidáció kezdeti szakaszán létrejövő töltéshordozók töltéseit a kation mozgása/kiáramlása kíséri, akkor a polimer rétegben visszamaradnak az anionok, melyek a vezető állapotban rögzültek a film belsejében, megfelelő arányban (a töltéshordozókhoz viszonyítva). Így a kialakuló egyszeresen pozitív töltéshordozókkal (monokation/polaron) egyidejűleg a vezetés növekedése azonnal mérhetővé válik.

Ha az anionok nem rögzültek a filmben, akkor az oxidáció során megfelelő eloszlásuk kialakulására mindaddig várni kell, míg a lánc menti töltések kialakulnak, és így mozgásukat szabaddá teszik. Ennek eléréséhez a kétszeresen pozitív dikationok/bipolaronok megjelenése szükséges, és csak ennek megvalósulásával, az előző esethez képest lassabban fejlődik ki a vezetés. Ezen folyamatok az általunk kidolgozott modellek alapján játszódnak le.

7.2. Fenti eredményeink általánosíthatóak: az általunk elsőként alkalmazott kombinált technika minden transzparens réteg esetében alkalmas arra, hogy redoxi átalakításuk során az optikailag elkülöníthető töltéshordozók közül eldönthessük, melyikük tehető felelőssé a vezetés kialakulásáért.

E kiterjesztésen túl, a vezető polimerek molekuláris szinten végbemenő redoxi viselkedésének ismerete új utat nyithat a gyakorlati szempontból fontos alkalmazások irányába. A rétegekben immobilizálódott anionok révén az oxidáció során a vezetés növekedése azonnal mérhetővé válik. Ennek felismerése alapján lehetőség nyílik polimer alapú eszközök tervezésére, például gyors-kapcsolású elektronikai vagy elektrooptikai egységek megépítésére.

4. Tudományos közlemények

A doktori értekezés alapjául szolgáló tudományos dolgozatok:

1. **Combination of in situ UV-Vis-NIR spectro-electrochemical and a. c. impedance measurements: A new, effective technique for studying the redox transformation of conducting electroactive materials.**

E. Peintler-Kriván, **P. S. Tóth**, C. Visy

Electrochemistry Communications, 11, (2009) 1947-1950.

IF=4,243

2. **Application of simultaneous monitoring of the in situ impedance and optical changes on the redox transformation of two polythiophenes: Direct evidence for their non-identical conductance-charge carrier correlation.**

P. S. Tóth, E. Peintler-Kriván, C. Visy

Electrochemistry Communications, 12, (2010) 958-961.

IF=4,282

3. **Electrosynthesis and comparative studies on carboxyl-functionalized polythiophenes derivatives.**

P. S. Tóth, C. Janáky, Z. Hiezl, C. Visy

Electrochimica Acta, 56, (2011) 3447-3453.

IF₂₀₁₀=3,642

4. **Fast redox switching into the conducting state, related to single mono-cationic/polaronic charge carriers only in cation exchanger type conducting polymers.**

P. S. Tóth, E. Peintler-Kriván, C. Visy

Electrochemistry Communications, 18, (2012) 16-19.

IF₂₀₁₀=4,282

5. **On the unexpected cation exchange behavior, caused by covalent bond formation between PEDOT and Cl⁻ ions, extending the conception for the polymer – dopant interactions.**

P. S. Tóth, C. Janáky, O. Berkesi, T. Tamm, C. Visy

Journal of Physical Chemistry B

Közlésre benyújtva

(IF₂₀₁₀=3,603)

A doktori értekezés témájához nem kapcsolódó tudományos dolgozatok:

6. **Study on the electrodeposition of organic and inorganic thermoelectric materials for composite preparation.**

E. Kriván, G. Bencsik, C. Janáky, P. S. Tóth, G. Sós, C. Visy

Reaction Kinetics and Catalysis Letters, 96, (2009) 429-436.

IF=0,557

7. **Application of classical and new, direct analytical methods for the elucidation of ion movements during the redox transformation of polypyrrole.**

C. Janáky, G. Cseh, P. S. Tóth, C. Visy

Journal of Solid State Electrochemistry, 14, (2010) 1967-1973.

IF=2,234

Konferencia részvételek (szóbeli előadások, poszterek):

1. **Simultaneous detection of conductance and spectral changes of conducting polymers.**

P. S. Tóth, E. Kriván, C. Visy

216th ECS Meeting, Vienna, 2009. (poszter)

2. **Egyidejű in situ a.c. impedancia és spektroelektrokémiai vizsgálatok vezető polimereken.**

Tóth P. S., Visy C.

XXXII. KEN, Szeged, 2009. (szóbeli előadás)

3. **Simultaneous monitoring of the in situ a. c. impedance and the optical changes in nanocoatings during their redox transformation.**

P. S. Tóth, E. Peintler-Kriván, C. Visy

2nd International Conference on Functional Nanocoatings, Dresden, 2010. (poszter)

4. **Simultaneous monitoring of optical and conductance changes during the redox transformation of transparent conducting layers.**

C. Visy, **P. S. Tóth**, E. Peintler-Kriván

CIMTEC 5th forum of new materials, Montecatini Terme, 2010. (szóbeli előadás)

5. **Identification of the charge carrier, primarily responsible for the development of the name-giving property of conducting polymers.**

C. Visy, **P. S. Tóth**, C. Janáky, E. Peintler-Kriván

61st ISE Meeting, Nice, 2010. (szóbeli előadás)

6. **In situ spektroelektrokémiai és vezetésváltozási vizsgálatok szubsztituált politiofén vezető polimer filmekben.**

Tóth P. S., Visy C.

XXXIII. KEN, Szeged, 2010. (szóbeli előadás)

7. **Electrosynthesis and simultaneously performed in situ impedance and UV-VIS-NIR studies on poly(3-thiophene-butyric-acid).**

P. S. Tóth, C. Janáky, E. Peintler-Kriván, C. Visy

219th ECS Meeting, Montréal 2011. 8szóbeli előadás)

8. **Vezető polimerek kombinált, egyidejű spektroelektrokémiai és vezetésváltozási vizsgálata.**

P. S. Tóth, C. Janáky, E. Peintler-Kriván, C. Visy

MKE 1. Nemzeti konferencia, Sopron, 2011. (szóbeli előadás)

9. Tiofén típusú vezető polimerek vizes közegben történő előállítása ionos és nem ionos felületaktív anyagok alkalmazásával.

Tóth P. S., Visy C., C. Perrouchot, M. Jouini

XXXIV. KEN, Szeged, 2011. (szóbeli előadás)

Összes referált közlemény: 7, ebből az értekezéshez kapcsolódik: 5

Összesített impakt faktor: 19,249 – ebből az értekezéshez kapcsolódik: 16,449

Összes hivatkozás: 8, ebből az értekezéshez kapcsolódik: 7